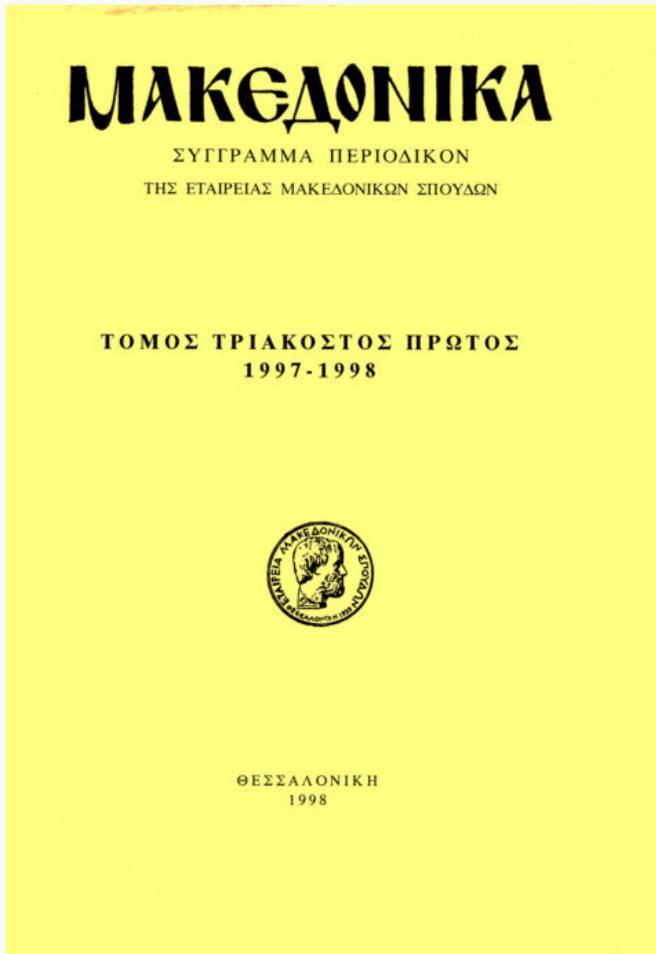

Μακεδονικά

Τόμ. 31, Αρ. 1 (1998)

Ο εκ Σκοτίας Πιερίας πατριάρχης Αλεξανδρείας
Καλλίνικος (1800-1889)

Βασίλειος Κουκούσας

doi: [10.12681/makedonika.128](https://doi.org/10.12681/makedonika.128)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κουκούσας Β. (1998). Ο εκ Σκοτίας Πιερίας πατριάρχης Αλεξανδρείας Καλλίνικος (1800-1889). *Μακεδονικά*, 31(1), 281–298. <https://doi.org/10.12681/makedonika.128>

Ο ΕΚ ΣΚΟΤΙΝΗΣ ΠΙΕΡΙΑΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ (1800-1889)

Ο Καλλίνικος, του οποίου το κατά κόσμον όνομα ήταν Κωνσταντίνος, γεννήθηκε το 1800 στη Σκοτίνα Πιερίας¹. Νέος σε ηλικία, εκάρη μοναχός στη Μονή της Ολυμπιώτισσης στην Ελασσόνα. Σπούδασε στην περίφημη σχολή της Τσαρίτσανης (περιοχή Ελασσόνας)². Σε μία αποστολή του στις Σέρρες,

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- Γ.Π. = Γρηγόριος ο Παλαμάς, Θεσσαλονίκη 1 (1917-)
Ε.Α. = Εκκλησιαστική Αλήθεια Κωνσταντινουπόλεως, 1 (1881)-48 (1923).
Θ.Η.Ε. = Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. 12, Αθήναι (1962-1968).
Κ.Π.Α. = Κώδιξ Πατριαρχικής Αλληλογραφίας (1539-)
Κ.Π.Υ. = Κώδιξ Πατριαρχικών Υπομνημάτων (1841-)
ΚΛ. = Κληρονομία, Θεσσαλονίκη 1 (1969-)
Μ. = Μακεδονικά, Θεσσαλονίκη 1 (1940-).

1. Βλέπε την αναφορά του μητροπολίτη Κοζάνης Διονυσίου (Νοέμβριος του 1901) στη μονογραφία του Ενώγγελου Σκουβαρά, *Όλυμπιώτισσα*, Αθήναι 1967, σσ. 166, 176· Ε. Κλεομβρότου, *Καλλίνικος Μητροπολίτης Μυτιλήνης ό μετέπειτα πατριάρχης Άλεξανδρείας (1880-1889)*, Μυτιλήνη 1934, σ. 5· Ι. Μουτζούρης, «Καλλίνικος», *Θ.Η.Ε.*, τ. 7, σ. 250.

2. Η προφορική παράδοση της περιοχής Σκοτίνας και ο Ε. Κλεομβρότου (ό.π., σ. 5) αναφέρουν ότι ο Καλλίνικος κατά τη διάρκεια της φοίτησής του στη σχολή της Τσαρίτσανης είχε διδάσκαλο τον περίφημο Κωνσταντίνο Οικονόμο τον εξ Οικονόμων. Γεγονός που δεν πρέπει να αληθεύει, εφ' όσον είναι γνωστό ότι ο Κωνσταντίνος συνελήφθη το 1806 και φυλακίσθηκε στα Ιωάννινα από τον Αλή πασά ως ύποπτος για συμμετοχή στην επανάσταση του παπα-Ευθύμιου Βλαχάβα. Όταν απελευθερώθηκε, μετά από δωροδοκία των δεσμοφυλάκων, επέστρεψε για κάποιο μικρό χρονικό διάστημα στην Τσαρίτσανη. Όταν πληροφορήθηκε όμως ότι κινδύνευε εκ νέου να συλληφθεί από τον Αλή πασά, κατέφυγε στην περιοχή των Σερρών, στη Μονή του Τιμίου Προδρόμου (1808). Έκτοτε δεν επέστρεψε στην Τσαρίτσανη. Βλ. Ά. Γερομιχαλός, «Κωνσταντίνος Οικονόμος ό εξ Οικονόμων», *Άνάτυπον εκ τής Έπιστημονικής Έπετηρίδος τής Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ.* (τόμ. Β'), Θεσσαλονίκη 1958, σσ. 3-4· Θ. Μανωλιάς, «Κωνσταντίνος Οικονόμος», στην έκδ. *Τσαρίτσανη*, επιμέλεια ύλης Γιάννης Αδάμος, Τσαρίτσανη 1989, σσ. 266, 267· Ν. Τζιράκης, «Οικονόμος Κωνσταντίνος, ό εξ Οικονόμων», *Θ.Η.Ε.*, τ. 9, σ. 682· Ματθ. Παρανίκας, *Σχεδιάσμα περι τής εν τή ελληνική ένθει καταστάσεως των γραμμάτων από άλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι των αρχών τής ένεστώσης (18^ο) εκατονταετηρίδος, έν Κωνσταντινουπόλει* 1867, σ. 85. Έχοντας λοιπόν υπόψη ότι ο Καλλίνικος κατά την παραπάνω χρονική περίοδο ήταν μικρός (μεταξύ 6 και 8 ετών) και ότι φοίτησε στη σχολή της Τσαρίτσανης ενώ ήταν μοναχός, θεωρούμε άβίθανο να εκάρη μοναχός τόσο νέος. Κατά συνέπεια δεν είναι δυνατόν να παρακολούθησε τα μαθήματα του Κωνσταντίνου Οικονόμου. Είναι πολύ πιθανόν να είχε διδασκάλους του τους διαδόχους του Κωνσταντίνου, δηλαδή τον ιερέα Σωτήριο του Στάικου και τον Διονύσιο ιεροδιάκονο (1813-1825). Βλ. Ματθ. Παρανίκας, ό.π., σ. 85.

ως εκπρόσωπος της Μονής Ολυμπιώτισσης, γνωρίστηκε³ με τον μητροπολίτη Σεργίων Πορφύριο, στη μητρόπολη του οποίου εργάστηκε ως πρωτοσύγκελος. Όταν ο Πορφύριος μετατέθηκε στη Μητρόπολη Μυτιλήνης (1829)⁴, ο Καλλίνικος τον ακολούθησε στο νησί λαμβάνοντας το αξίωμα του πρωτοσυγγέλου⁵. Στη συνέχεια εξελέγη μέγας πρωτοσύγκελος του Οικουμενικού Θρόνου. Η Πατριαρχική Σύνοδος στα χρόνια του Γερμανού Δ' (1842-1845 και 1852-1853), εκτιμώντας τον χαρακτήρα και τις ικανότητές του, τον εξέλεξε (Αύγουστος του 1843) μητροπολίτη Μυτιλήνης⁶ στη θέση του Μελετίου που παραιτήθηκε. Την επαρχία αυτή εποίμανε για μία δεκαετία έως το 1853. Το έργο του Καλλινίκου στη νήσο κατά τη διάρκεια της ποιμαντορίας του υπήρξε γόνιμο και καρποφόρο. Θα το παρουσιάσουμε στη συνέχεια με συντομία.

Ο νέος μητροπολίτης ενδιαφέρθηκε, πάνω απ' όλα, για την ανάπτυξη

3. Η γνωριμία του Καλλινίκου με τον μητροπολίτη Σεργίων έγινε ως εξής: ο Καλλίνικος ταξίδευσε στις Σέρρες, για να παραλάβει την περιουσία κάποιου μοναχού της μονής Ολυμπιώτισσης που απεβίωσε στην πόλη. Συναντήθηκε, ως όφειλε, με τον μητροπολίτη Πορφύριο για να κανονίσουν τις λεπτομέρειες της μεταβίβασης της περιουσίας του αποβιώσαντος μοναχού. Κατά τις συζητήσεις ο Πορφύριος εξετίμησε τον χαρακτήρα και τις δυνατότητες του Καλλινίκου και τον κράτησε κοντά του. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σ. 5.

4. Οι Ε. Κλεομβρότου (*ό.π.*) και Ι. Μουτζούρης (*ό.π.*, σ. 250) υποστηρίζουν ότι ο Καλλίνικος προήχθη σε πρωτοσύγκελο της Μητροπόλεως Σεργίων το 1830 και το 1831 μετατεθέντος του μητροπολίτου Σεργίων Πορφύριου (1829-1839) στη Μητρόπολη Μυτιλήνης εργάστηκε εκ νέου ως πρωτοσύγκελος της μητροπόλεως. Επίσης ο Ε. Κωνσταντινίδης («Μυτιλήνης, Έρεσοῦ καὶ Πλωμαρίου Μητροπόλεις», *Θ.Η.Ε.*, τ. 9, σ. 274) τονίζει ότι ο Πορφύριος μετατέθηκε στη Μητρόπολη Μυτιλήνης το 1830. Γνωρίζουμε όμως από το υπόμνημα εκλογής του Πορφύριου ότι ανέλαβε τα καθήκοντά του στη Μυτιλήνη τον Νοέμβριο του 1829: *Τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Μυτιλήνης ἀπροστατεύτου διαμενούσης ... ἡμεῖς οἱ ἐνδημιούντες ἀρχιερεῖς ... ψήφους κανονικᾶς προβαλλόμενοι ... πρώτον μὲν ἐθέμεθα τὸν Πανιερώτατον καὶ Θεοτρόβητον Μητροπολίτην ἅγιον Σεργῶν, ἀγαπητὸν ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφὸν κὺρ Πορφύριον ... ἐν εἵτει σωτηρίῳ .αωαθ' (1829) κατὰ μῆνα Νοεμβρίου.* Βλ. *Κ.Π.Υ.*, τ. ΚΒ', σ. 158. Πρβλ. Γ. Στογιόγλου, «Σεργῶν καὶ Νιγρίτης Μητροπόλεις», *Θ.Η.Ε.*, τ. 11, σ. 116, όπου αναφέρεται ότι ο Πορφύριος εποίμανε τη Μητρόπολη Σεργίων έως τον Ιούνιο του 1829.

Από τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε ότι ο Καλλίνικος εργάστηκε ως πρωτοσύγκελος της Μητροπόλεως Σεργίων πριν από το 1829 και στη Μητρόπολη Μυτιλήνης μετά τον Νοέμβριο του 1829.

5. Όσον αφορά στην παραμονή του Καλλινίκου στην πρωτοσυγγελία της Μητροπόλεως Μυτιλήνης οι απόψεις διίστανται. Ο Ε. Κλεομβρότου (*ό.π.*, σ. 5) υποστηρίζει ότι παρέμεινε για εννέα έτη. Πρβλ. Ι. Μουτζούρης, *ό.π.*, σ. 250. Ο Ε. Σκουβαράς όμως τονίζει (*ό.π.*, σ. 166) ότι ο Καλλίνικος το 1832 ανεχώρησε για την Κωνσταντινούπολη, όπου σύντομα εξελέγη μέγας πρωτοσύγκελος του Οικουμενικού Θρόνου.

6. Βλ. υπόμνημα εκλογής: *ἡμεῖς οἱ ἐνδημιούντες Ἀρχιερεῖς ... πρώτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιολογώτατον μέγαν πρωτοσύγκελλον τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας κὺρ Καλλίνικον ... αωδθ' κατὰ μῆνα Αὐγουστοῦ.* *Κ.Π.Υ.*, τ. ΚΒ', σ. 157. Πρβλ. «Ἐκκλησιαστικά Χρονικά», *Ε.Α.* 13 (1888-1889) 297-298· Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σ. 6· Ι. Μουτζούρης, *ό.π.*, σ. 250· του ίδιου, «Ἡ Μητρόπολη Μιθῆνης Λέσβου: περιφέρεια καὶ ἔδρα τῆς», *ΚΑ.* 19 (1987) 173 σημ. 19· του ίδιου, «Τα Λειμωνιακά», *ΚΑ.* 22 (1990) 127· Ιωκ. Κλεομβρότου, *Συνολπική ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Λέσβου*, Μυτιλήνη 1984, σ. 88· Ε. Σκουβαράς, *ό.π.*, σ. 166.

Εικ. 1. Ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Καλλίνικος.

της παιδείας⁷ και την ίδρυση σχολών στην επαρχία του. Εξασφάλισε, μετά από πολλές προσπάθειες, οικονομικούς πόρους που βοήθησαν στη συνεχή και εύρυθμη λειτουργία των σχολών. Αναδιοργάνωσε επίσης τα υπάρχοντα σχολεία της Μυτιλήνης. Αποτέλεσμα όλων αυτών των ενεργειών του Καλλινίκου ήταν να αναδείξουν οι σχολές της Μυτιλήνης σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο γνωστός Λέσβιος ποιητής, καθηγητής, ιστορικός, φιλόλογος και συγγραφέας Δημήτριος Βερναρδάκης⁸. Σημειώνεται ότι ο Καλλίνικος είχε διαγνώσει από νωρίς τις ικανότητές του και τον ανέλαβε υπό την προστασία του. Του συμπαραστάθηκε μάλιστα ηθικά και υλικά καλύπτοντας τα έξοδα των σπουδών του.

Την 29η Ιουνίου του 1852, μετά από συνεργασία με την τοπική Δημογεροντία, αναμόρφωσε και προσάρμοσε στο πνεύμα της εποχής το υφιστάμενο καθεστώς προκοδοσίας, αρραβώνων, γάμου, βαπτίσεων και στολισμών⁹. Με το ίδιο θέμα ασχολήθηκε και αργότερα το 1874¹⁰, όταν εφησύχαζε πλέον στη Μυτιλήνη.

Ο Καλλίνικος κατέβαλε επίσης μεγάλες προσπάθειες για να ανακουφίσει τους μοναχούς και τους κατοίκους των γύρω περιοχών που επλήγησαν από την καταστροφική επιδρομή Τούρκων πειρατών στη μονή Υψηλού (1850)¹¹. Επέδειξε ακόμη ιδιαίτερο ζήλο για την ανοικοδόμηση της Μυτιλήνης που επλήγη το 1851 από μεγάλη πυρκαϊά¹². Θέλησε μάλιστα να ανεγει-

7. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σ. 10· Ιακ. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 88-90.

8. Ο Δημήτριος Βερναρδάκης (1833-1907) υπήρξε μία από τις σημαντικότερες προσωπικότητες των γραμμάτων στη νεότερη ιστορία της Μυτιλήνης. Βλ. Ε. Μόσχου, «Βερναρδάκης Δημήτριος», *Θ.Η.Ε.*, τ. 3, σ. 815. Πρβλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σ. 15· Ι. Μουτζούρης, «Καλλίνικος», σ. 251. Βλ. τα χαρακτηριστικά έργα του Βερναρδάκη: *Μαρία Δοξαπατηρ*. Ποίημα δραματικών, Έν Μονάχῳ 1858, και *Τερά Ιστορία*, Ἀθήνα 1889.

9. Το νέο καθεστώς προέβλεπε αλλαγές ακόμη και στις πλέον μικρές λεπτομέρειες. Για παράδειγμα καταργούσε την αποστολή του αρνιού που δώριζε ο αρραβωνιαστικός το Πάσχα στα μελλοντικά πεθερικά του. Κατήργησε επίσης τη συνήθεια που υπήρχε να γυρίζουν οι νεόνυμφοι το βράδυ στους δρόμους και στις πλατείες. Το ίδιο έκαμε και με το έθιμο της περιφοράς των επίπλων του γαμπρού στους δρόμους την παραμονή του γάμου. Περιορίσε τον αριθμό των συνοδών της νύφης κ.ά. Σκοπός των ενεργειών του αυτών ήταν να εξοφάνισει τα έθιμα και τις παραδόσεις που δεν ήταν σύμφωνα με τη χριστιανική παράδοση και που πολλές φορές προσέβαλλαν την αξιοπρέπεια των νεονύμφων. Κατόρθωσε επίσης να αποφευχθούν οι περσιττές σπατάλες και οι υπερβολικές πολυτέλειες των γονέων και των πιστών, καθώς και οι διαμάχες στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο αρραβώνας διαλυόταν. Ιδιαίτερο ήταν το ενδιαφέρον του και για την ουσία των μυστηρίων. Έτσι, σύνδεσε και πάλι τον γάμο με τη θεία Λειτουργία, σύμφωνα με την αρχαία τάξη, υποχρεώνοντας τους νεονύμφους να παρακολουθούν τη θεία Λειτουργία και στη συνέχεια να νημφεύονται. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 10-14.

10. *Ο.π.*, σσ. 33-35.

11. *Ο.π.*, σ. 15. Πρβλ. *Πανελλήνιον Ἡμερολόγιον Λέσβου 1914*, σ. 173.

12. Η μεγάλη πυρκαϊά, της 8ης Αυγούστου, κατέκαυσε μεγάλο τμήμα της πόλεως της Μυτιλήνης. Στη Μητρόπολη Μυτιλήνης σώζεται ο κατάλογος των χριστιανών που —με ενέργειες του Καλλινίκου— πρόσφεραν χρηματική βοήθεια υπέρ των πληγέντων κατοίκων. Βλ. Ε. Κλεομ-

ρει περικαλλή μητροπολιτικό ναό προς τιμή του Αγίου Θεράποντος¹³. Το έργο αυτό δεν πρόλαβε να φέρει εις πέρας, γιατί εντομεταξύ εξελέγη μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (Μάρτιος του 1853¹⁴). Το ολοκλήρωσε αργότερα κατά το διάστημα το οποίο εφησύχαζε στη Μυτιλήνη. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Θεσσαλονίκη, και στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας αργότερα, έστελνε συχνά χρήματα στη Μυτιλήνη για την ολοκλήρωση της ανέγερσης του ναού.

Αναφορά στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης επί αρχιερατείας Καλλινίκου στο Συναγμάτιο του Οικουμενικού Θρόνου του έτους 1855 διαλαμβάνει: *‘Ο Θεσσαλονίκης υπέρτιμος και έξαρχος πάσης Θετταλίας κ. Καλλίνικος έχει επισκόπους οκτώ. α. τόν Κίτρον κ. Θεόκλητον, β. τόν Καμπανίας κ. Ίερόθεον, γ. τόν Πλαταμώνος κ. Ίερεμίαν, δ. τόν Σερβίον και Κοζάνης κ. Εγγέλιον, ε. τόν Πολυανής και Βαρδαριωτών κ. Μελέτιον, στ. τόν Πέτρον κ. Άγαθάγγελον, ζ. τόν Άρδαμερίον κ. Ίγνάτιον, η. τόν Ίερισσοῦ και Άγίου Όρου κ. Ίωαννίκιον*¹⁵. Λίγο νωρίτερα, την 21η Ιουλίου του 1853, εκλέγεται προτροπή και άδεια τοῦ Παναγιωτάτου αγίου Θεσσαλονίκης κυρίου κυρίου Καλλινίκου... επίσκοπος Κίτρον ο αρχιμανδρίτης της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Θεόκλητος¹⁶. Η αρχιερατεία του στη Θεσσαλονίκη διήρκησε έως το 1858. Την 26η Ιανουαρίου του ίδιου έτους, μετά από παράκληση λαϊκών και κληρικών του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας προς τον Οικουμενικό Θρόνο για πλήρωση της θέσης του Πατριαρχείου τους¹⁷, εξελέγη Πατριάρχης στον θρό-

βρότου, ό.π., σ. 15.

13. Ό.π., σσ. 14-15.

14. Στον θρόνο της Θεσσαλονίκης διαδέχθηκε τον αποβιώσαντα μητροπολίτη Ιερώνυμο (1841-1853). Βλ. υπόμνημα εκλογής: *...ήμεις οι ένδημιούντες άρχιερείς ... πρώτον μόν έθέμεθα τόν Πανιερώτατον και θεοπροβήτον Μητροπολίτην Μυτιλήνης, άγαπητόν ήμῶν έν Χριστῶ άδελφόν κύρ Καλλίνικον...* Έν έτει σωτηρίῳ ,αωνγ’ (1853) κατά μήνα Μάρτιον. Βλ. Κ.Π.Υ., τ. ΚΒ’, σ. 255. Πρβλ. «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Ε.Α. 13 (1888-89) 298· Ε. Σκουβαράς, ό.π., σ. 166, 176· Ε. Κλεομβρότου, ό.π., σ. 6· Ι. Μουτζούρης, «Καλλίνικος», σ. 250· του ίδιου, «Τα Λειμωνιακά», σ. 127.

15. Βλ. Ράλλης και Ποτλής, *Σύνταγμα τῶν θείων και ιερῶν κανόνων*, Άθήνα 1855, τ. 5, σ. 514. Πρβλ. Ά. Άγγελόπουλος, *‘Η Επισκοπή Πλαταμώνος και οι άρχιερατεύσαντες έν αύτή*, Άθήνα 1980, σ. 16.

16. Βλ. Κ.Π.Υ., τ. ΚΒ’, σ. 270. Πρβλ. Α. Γλαβίνας, «Επίσκοποι Κίτρον κατά τήν τουρκοκρατίαν επί τή βάσει τῶν πηγῶν», Μ. 17 (1978) 84-85, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

17. Για τήν εκλογή του Καλλινίκου στον αλεξανδρινό θρόνο βλ. Κ.Π.Υ., τ. ΚΒ’, σ. 327, όπου αναφέρονται μεταξύ τῶν άλλων: *...Διά ταῦτα γοῦν και ήδη τοῦ άγνωστάτου πατριαρχικοῦ και άποστολικοῦ θρόνου τής Άλεξανδρείας και πάσης γῆς Αιγύπτου άπροστατεῦτον διαμειναντος ... τούτου δηλωθέντος τή Έκκλησία παρά τῶν εκείσε έντιμοτάτων κληρικῶν και εὐλαβεστάτων ιερῶν μετά τῶν προκρίτων χριστιανῶν άναθεμένον δι’ ένυπογράφων και ένσφραγίστων αὐτῶν άναφορῶν προς τήν Έκκλησίαν τήν εκλογήν και άντικατάστασαν νομίμου διαδόχου τοῦ χρεώσαντος τούτου θρόνου, ήμεις οι ένδημιούντες άρχιερείς προτροπή και άδεια τοῦ Παναγιωτάτου και σεβασμιωτάτου ήμῶν αυθέντου και Δεσπότου τοῦ Οικουμενικοῦ Πατριαρχου κυρίου κυρίου Κυρίλλου συνελθόντες έν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῶ τοῦ ένδόξου αγίου*

νο του αποστόλου Μάρκου ως διάδοχος του Ιεροθέου Β' (1847-1858) που απεβίωσε. Δεν έχουμε στοιχεία για την ποιμαντορία του Καλλινίκου στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Πρέπει όμως να υπήρξε καρποφόρα, μια και επελέγη πατριάρχης Αλεξανδρείας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύει και η αγάπη των Θεσσαλονικέων προς τον ιεράρχη τους. Δεν επιθυμούσαν τη μετάθεσή του και προσπάθησαν να την ανακαλέσουν αποστέλλοντας για τον σκοπό αυτό αντιπροσωπείες στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και στην Υψηλή Πύλη. Ο ίδιος ο Καλλίνικος βλέποντας την αγάπη του ποιμνίου του δεν δέχθηκε την προαγωγή του στον θρόνο της Αλεξανδρείας και υποχώρησε μόνο μετά από έντονες και ισχυρές πιέσεις που δέχθηκε¹⁸.

Μετά την εκλογή του εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο για ένα περίπου έτος. Το 1859, επιθυμώντας να υπερασπισθεί καλύτερα τα συμφέροντα του θρόνου

μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του Τροπαιοφόρου, και ψήφους κανονικά προβαλλόμενοι εις ευρεσιαν και ελλογίαν άξιου και άρμοδιου προσώπου του άναδεξαμένου την πατριαρχικήν εράβδον και πνευματικήν προστασίαν και διοίκησιν του άγιωτάτου εκείνου πατριαρχικού και Άποστολικού θρόνου, πρώτον μόν έθέμεθα τόν Πανιερώτατον και θεοπρόβλητον Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, ύπερίτιμον και έξαρχον πάσης Θετταλίας, περισπουδάστον ήμών έν Χριστώ άδελφόν και συλλειτουργόν κύριον Καλλίνικον... Έν έτει σωτηρίω .αωνή' (1858) κατά μήνα Ίανουάριον. Πηβλ. Μ. Χαμουδόπουλος, «Πατριαρχικά πινακίδες», Ε.Α. 3 (1881-1882) 442. «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Ε.Α. 13 (1888-1889) 298. Φ. Βαφειδής, «Εκκλησιαστική ιστορία, τόμ. 3, μέρος 2, Άλεξανδρεία 1928, σ. 263. Κ. Δελικάνης, Πατριαρχικά έγγραφα, τ. 2, Κωνσταντινούπολις 1904, σσ. 131-133. Ε. Σκουβαράς, ό.π., σσ. 166, 176. Ε. Κλεομβρότου, ό.π., σ. 6. Ι. Μουτζούρης, «Καλλίνικος», σ. 250 του ίδιου, «Τα Λεμωνιακά», σ. 127.

Στην εκλογή του Καλλινίκου στον θρόνο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας αναφέρεται και το Πανελλήνιον Λεωνίκιον Έθνικής Έκατονταετηρίδος 1821-1921. *Η χρυσή βίβλος του Έλληνισμού, τ. ΣΤ΄. Εκκλησία και κλήρος, Άθήνα 1922, σ. 128. Τούτον θανόντα (Ιεροθεο Β΄) διεδέχθη ό έκ Κωνσταντινουπόλεως εκλεγείς από Θεσσαλονίκης Καλλίνικος (1858-1861), του όποιου ή βραχυχρόνιος πατριαρχία ουδέν έσημείωσεν ένδιαφέρον. Ο Πατριάρχης ού μακρόν μετά την εκλογήν αυτού άποχωρήσας εις την γενέθλιον αυτού πόλιν Έλλάσσονα, άφηκεν ώς έπιμελητήν του θρόνου και Έπίτροπον αυτού τόν Ξηροποταμινόν Άρχιμανδρίτην Ενύγειον, έξαναγκασθείς δ' υπό του κλήρου και του λαού εις παραίτησιν, έτελεύτησε μεθ' ικανά έτη έν Λεσβω (1889).*

Σχετικά με το κείμενο του *Λεωνίκιματος* παρατηρούμε τα εξής: θεωρούμε ότι η κριτική για τον Καλλίνικο είναι αποσπασματική, γιατί ο συγγραφέας δεν διαθέτει, όπως φαίνεται, όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν τον βίο του Πατριάρχη, του οποίου η προσφορά στην Εκκλησία και στην παιδεία του Γένους υπήρξε σημαντική. Γι' αυτό και υπάρχουν ορισμένες ανακρίβειες, όπως για παράδειγμα αναφέρεται ως γενέθλια πόλη του Καλλινίκου η Ελασσόνα, αντί της Σκοτίας.

Ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Καλλίνικος συμμετείχε σε όλα τα σημαντικά γεγονότα της εποχής του και αγωνίστηκε για το συμφέρον του Πατριαρχείου του και της Ορθοδοξίας. Και φυσικά δεν εξαναγκάστηκε σε παραίτηση, αλλά ο ίδιος αποχώρησε οικειοθελώς για λόγους υγείας.

18. Βλ. τα εμπιστευτικά έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών που απευθύνει ο πρεσβευτής της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη Ανδρέας Κουντουριώτης προς τον υπουργό επί του Βασιλικού Οίκου και Εξωτερικών σχέσεων Αλέξανδρο Ραγκαβή στο άρθρο του Φ. Αγγελάτου, «Συμβολή εις την ιστορίαν του ιεράρχου Καλλινίκου Κυπαρίσση ως μητροπολίτου Θεσσαλονίκης (1853-1858)», *Μνήμη Ιωάννου Αναστασίου*, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 35-39.

του¹⁹, και επειδή προσεβλήθη η υγεία του, ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη, όπου ως εκπρόσωπος του αλεξανδρινού θρόνου συμμετείχε στην Εθνοσυνέλευση για τη σύνταξη των Γενικών Κανονισμών²⁰.

Την περίοδο της πατριαρχείας του Καλλίνικου, οι ορθόδοξες Εκκλησίες αντιμετώπιζαν σημαντικά προβλήματα στη Βλαχία και στη Μολδαβία λόγω της διαθέσεως των ηγεμόνων τους να καταπατήσουν τα κτήματα των ελληνικών μονών. Ο Καλλίνικος, ενεργώντας από κοινού με τους άλλους αρχηγούς των ορθοδόξων Εκκλησιών, αγωνίστηκε για τα δίκαια των ορθοδόξων μονών. Απέστειλε, μαζί με τις άλλες Εκκλησίες, αντιπρόσωπο στις Παραδουναβίες περιοχές για να δώσει λύση στο πρόβλημα. Επειδή όμως η λύση δεν ερχόταν, υπέγραψε μαζί με άλλους αρχηγούς των Εκκλησιών²¹ ένα υπόμνημα διαμαρτυρίας προς τους πρεσβευτές των Μεγάλων Δυνάμεων στην Κωνσταντινούπολη ζητώντας την παρέμβασή τους.

Έκτοτε, για λόγους υγείας, παρέμεινε στη Βασιλεύουσα. Όλο αυτό το διάστημα συνέβαλε ενεργά στη διαμόρφωση της θρησκευτικής πολιτικής της Ορθοδόξου Εκκλησίας, πάντα σε συνεργασία με τον Οικουμενικό Θρόνο. Συμμετείχε επίσης ενεργά στην επίλυση του προβλήματος που προέκυψε με την εκλογή αρχιεπισκόπου στη μονή του Σινά²². Το θέμα είχε ως εξής: στις

19. Το θέμα είχε ως εξής: στα μέσα του 1859 ο Καλλίνικος ζήτησε από τον οικουμενικό Πατριάρχη να επισκεφθεί τη Βασιλεύουσα, για να υπερασπισθεί τα συμφέροντα του Πατριαρχείου του. Η Υψηλή Πύλη δεν έδωσε τη σχετική άδεια και το Πατριαρχείο ενημέρωσε σχετικά τον Καλλίνικο. Ο πατριάρχης Αλεξανδρείας όμως αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη πριν λάβει την απάντηση του οικουμενικού Πατριάρχη, πιστεύοντας ότι η αίτησή του θα γίνει αποδεκτή, αλλά και γιατί προσεβλήθη η υγεία του. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 6-7.

20. Για τους Γενικούς Κανονισμούς που εκδόθηκαν τρία χρόνια αργότερα βλ. *Γενικοί κανονισμοί περί διευθετήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμηνικὸν θρόνον διατελούντων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ὑπὸ τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου*, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1862. Για τη συμμετοχή του Καλλίνικου στις εργασίες για τον καταρτισμό των Γενικών Κανονισμών βλ. Κ. Δελικάνης, *ό.π.*, σ. 19.

21. Οι ορθόδοξες Εκκλησίες αγωνίστηκαν για να πετύχουν την κατοχύρωση των κτημάτων που ανήκαν σε ελληνικές μονές, στη Βλαχία και τη Μολδαβία. Κατόρθωσαν μάλιστα την 4η Ιουλίου του 1860, στη συνδιάσκεψη των Παρισίων, να κατοχυρώσουν την προσωρινή κυριαρχία των μονών επάνω στα κτήματα αυτά. Επειδή όμως οι ηγεμόνες των Παραδουναβίων περιοχών συνέχισαν να καταπατούν τα ελληνικά αυτά κτήματα, οι ορθόδοξοι εκκλησιαστικοί αρχηγοί υπέβαλαν από κοινού παραστάσεις διαμαρτυρίας και αγωνίζονταν για τα δίκαια των ελληνικών μονών. Για το θέμα αυτό, που είναι γνωστό ως μοναστηριακό ζήτημα, βλ. «Μοναστηριακό Ζήτημα», *Ε.Α.* 2 (1881) 306-310, 317-322· 3 (1881-82) 1-4, 26-29, 53-59, 69-71, 91-93, 108-110, 117-120, 149-152.

22. Αναγράφεται σχετικά στο υπόμνημα εκλογής: *Τῆς ἱερωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ ἀπροστατεῦτον διαμεινίσσης ... ἐπειδὴ οἱ ὀπίωτατοι Πατέρες τῆς κοινότητος ... ἐξελέξαντο κοινῇ ψήφῳ τὸν πανοσιολογιώτατον ... κύρ Κύριλλον ... ἀναφερθέντες πρὸς τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην τῶν Ἱεροσολύμων ἐζήτησαν τὴν ἀρχιερατικὴν ἀνάδειξιν καὶ χειροτονίαν ... ἐπειδὴ ἡ αὐτοῦ Μακαριώτης ἀπρηνήθη τὴν ἑαυτοῦ συγκατάβασιν ... ἢ ὑπόθεσις ... ἀνετέθη εἰς τὴν ἀνάγκασιν καὶ ἀπόφασιν τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν ἐνδημιούντων καὶ τῶν ἐνταῦθα Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν ... ἐξήχη ἢ ἀπόφασις ... ἢ χειροτονία αὐτῆ ἐπιτελεσθῆ*

αρχές του 1859 απεβίωσε ο πρώην Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιος Α' (1830-1834), ο οποίος μετά την απομάκρυνσή του από τον θρόνο του είχε αναλάβει την πνευματική διακυβέρνηση της αρχιεπισκοπής του θεοβαδίστου όρους Σινά. Οι αδελφοί της μονής εξέλεξαν ως διάδοχό του τον αρχιμανδρίτη Κύριλλο. Ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Κύριλλος Β' (1845-1872) αρνήθηκε να προβεί στη χειροτονία αυτή. Γι' αυτό και οι αδελφοί της μονής απευθύνθηκαν διαμαρτυρόμενοι στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Για να διευθετήσει το πρόβλημα ο οικουμενικός πατριάρχης Κύριλλος ο Ζ' (1855-1860) έστειλε στον πατριάρχη Ιεροσολύμων Κύριλλο κοινή επιστολή με τον πατριάρχη Αλεξανδρείας, με την οποία τον παρότρυναν να προβεί στη χειροτονία. Επειδή όμως ο πατριάρχης Ιεροσολύμων, παρ' όλες τις ενέργειες των δύο πατριαρχών επέμενε στη θέση του, τη χειροτονία τέλεσε η Ιερά Πατριαρχική Σύνοδος με τον πατριάρχη Αλεξανδρείας. Αποτέλεσμα της θέσεως αυτής του Καλλινίκου ήταν η ψυχρότητα των σχέσεων που επήλθε ανάμεσα σε αυτόν και στον πατριάρχη Ιεροσολύμων Κύριλλο. Ψυχρότητα, που όπως θα εξετάσουμε παρακάτω, διατηρήθηκε έως το 1870.

Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Πόλη, ο πατριάρχης Αλεξανδρείας —καθώς και ο οικουμενικός πατριάρχης Κύριλλος— δέχτηκε τις διαμαρτυρίες λαϊκών από την περιοχή της Ελασσόνας, οι οποίοι κατηγορούσαν για οικονομικές ατασθαλίες τον ηγούμενο και τους αδελφούς της Μονής της Ολυμπιώτισσης²³. Οι διαμαρτυρίες αυτές αποδείχθηκε ότι αποκλειστικό σκοπό είχαν την επέμβασή τους στα εσωτερικά της μονής και ιδιαίτερα στη διαχείριση αριερώματος εκ 4.900 γροσίων που είχε δωρίσει στη μονή κάποιος Μιχαήλ Χατζή Λουκάς. Αντιπροσωπεία των μοναχών μ' επικεφαλής τον ηγούμενο Νικηφόρο ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη και ενημέρωσε τον οικουμενικό Πατριάρχη και τον Αλεξανδρείας Καλλνίκο για τις προθέσεις των κατηγόρων τους λαϊκών. Αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών ήταν τελικά να δικαιωθεί η Μονή της Ολυμπιώτισσης.

Το 1860 ο Καλλνίκος ήταν μεταξύ των ένδεκα υποψηφίων²⁴ για το

παρά της Μεγάλης Ἐκκλησίας ... πρώτον μὲν διὰ τῆς ἱερωτάτης αὐτοῦ Παναγιότητος καὶ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου Καλλινίκου... Ἐν ἔτει σωτηρίου ἁωνθ' (1859) κατὰ μῆνα Νοέμβριον. Βλ. Κ.Π.Υ., τ. ΚΒ', σ. 356.

Για το ιστορικό της διαμάχης για την εκλογή ιεράρχη στην ιερά αρχιεπισκοπή του Όρους Σινά βλ. επίσης Μ. Χαμουδούπουλος, *ό.π.*, σσ. 442-443· Κ. Παπαμιχαλόπουλος, *Ἡ Μονή τοῦ Ὄρους Σινά*, Ἀθήναι - Κάιρο 1932, σσ. 224-225. Πρβλ. Ι. Κωνσταντινίδης, «Κύριλλος Β'», *Πατριάρχης Ἱεροσολύμων*, *Θ.Η.Ε.*, τ. 7, σ. 1207· Ν. Φοροπούλου, «Κύριλλος Β'», *Ἀρχιεπίσκοπος Σινά καὶ Ραϊθούσ*, *Θ.Η.Ε.*, τ. 7, σσ. 1207-1208.

23. Ο ηγούμενος και οι αδελφοί της Μονής Ολυμπιώτισσης ζήτησαν τη βοήθεια του σοφού πατριάρχη Αλεξανδρείας. Το όλο ιστορικό της διαμάχης μερίδας λαϊκών της Ελασσόνας με τη μοναστική αδελφότητα της Ολυμπιώτισσης Ελασσόνας και της δικαίωσης της μονής δημοσιεύει ο Ε. Σουβαφάς, *ό.π.*, σσ. 165-166.

24. Στους πίνακες, οι οποίοι εστάλησαν στην Υψηλή Πύλη για επικύρωση των υποψηφίων

αξίωμα του οικουμενικού Πατριάρχη. Στη δεύτερη μάλιστα ψηφοφορία της Γενικής Εκλογικής Συνελεύσεως επρώτευσε λαμβάνοντας 48 ψήφους. Ακολούθησαν ο μητροπολίτης Κυζίκου Ιωακείμ με 37 ψήφους και ο πρώην Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμος ΣΤ΄ (1845-1848 και 1853-1855) με 35. Στην τελική όμως ψηφοφορία της Ιεράς Πατριαρχικής Συνόδου οικουμενικός πατριάρχης εξελέγη ο μητροπολίτης Κυζίκου Ιωακείμ (1860-1863 και 1873-1878) λαμβάνοντας 19 ψήφους. Ακολούθησαν ο πρώην Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμος ΣΤ΄ με 4 ψήφους και ο Καλλίνικος με μία ψήφο.

Την 24η και 25η Φεβρουαρίου του 1861 ήταν μέλος της Συνόδου²⁵ που καθήρεσε για κανονικά παραπτώματα τους μητροπολίτες Μακαριουπόλεως Ιλαρίωνα (1858-1861), πρώην Δυρραχίου Αυξέντιο (1858-1859) και Φιλιππουπόλεως Παΐσιο (1857-1861) κατά την πρώτη φάση του βουλγαρικού σχίσματος.

Το 1861 η κατάσταση της υγείας του Καλλινίκου επιδεινώθηκε. Το κλίμα της Αιγύπτου ασφαλώς δεν του επέτρεπε να επιστρέψει. Από την Κωνσταντινούπολη πάλι ήταν αδύνατο να ανταπεξέλθει στα καθήκοντά του· γι' αυτό και υπέβαλλε την 25η Μαΐου του 1861 την παραίτησή του²⁶ στον οικουμενικό Πατριάρχη. Στο κείμενο ανέφερε μεταξύ των άλλων ότι ενημέρωσε τις ορθόδοξες κοινότητες της Αιγύπτου προ τεσσάρων μηνών για την απόφασή του να παραιτηθεί. Τόνιζε επίσης ότι πρότεινε στο ποιμνιό του να εκλέξει τον διάδοχό του. Επειδή όμως προέκυψαν διάφορα προβλήματα αναφερόμενα στην εκλογή αυτή, οι ορθόδοξοι του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας απευθύνθηκαν στον Οικουμενικό Θρόνο και στα πατριαρχεία Αντιοχείας και Ιεροσολύμων

πατριαρχών και τους οποίους συνέταξαν —κατόπιν ψηφοφορίας— τα μέλη της Γενικής Εκλογικής Συνελεύσεως, ο Καλλίνικος ήταν τρίτος με 5 ψήφους. Προηγούνταν με 17 και 8 ψήφους αντίστοιχα ο πρώην Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμος ΣΤ΄ και ο Κυζίκου Ιωακείμ. Ακολουθούσαν οι Σερρών Ιάκωβος (1846-1860) με 3 ψήφους, Θεσσαλονίκης Νεόφυτος (1858-1874) με δύο ψήφους και οι πρώην Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμος Δ΄ (1840-1841 και 1848-1852), Νισαίας Ιωαννίκιος (1858-1878), Δέρκων Γεράσιμος (1853-1865) και Προύσης Κωνστάντιος (1846-1870) με μία ψήφο. Τον αριθμό των υποψηφίων συμπλήρωσε ο Χαλκηδόνας Γεράσιμος (1853-1875). Τα πρακτικά της εκλογής του οικουμενικού Πατριάρχη, καθώς και αναφορές από περιοδικά και εφημερίδες της εποχής που την κάλυψαν, δημοσιεύονται στην *Ε.Α.* από τον Μ. Χαμουδούπολο, *ό.π.*, σσ. 480-489. Πρβλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 7-8.

25. Οι αποφάσεις της Συνόδου των Πατριαρχών της Ανατολής για την καθαίρεση των τριών ιεραρχών δημοσιεύονται από τον Μ. Γεδεών στο έργο του, *Έγγραφα περί τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος*, Κωνσταντινούπολις 1908, σσ. 76 και 78 της εισαγωγής και σσ. 23, 25, 77-85, 85-90, 91-103 του κυρίως βιβλίου. Ο Καλλίνικος υπογράφει τα πρακτικά τέταρτος μετά τον οικουμενικό πατριάρχη Ιωακείμ, τον πρώην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριο και τον πρώην Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμο. Πρβλ. *Ε.Α.* 3 (1881-1882) 482· Β. Μουστάκης, «Βουλγαρική Εκκλησία», *Θ.Η.Ε.*, τ. 3, σσ. 1007-1008.

26. Το κείμενο της παραίτησής του πατριάρχη Αλεξανδρείας Καλλινίκου δημοσιεύεται από τον Μ. Χαμουδούπολο, *ό.π.*, σ. 482. Βλ. και *Κ.Π.Υ.*, τ. ΚΒ΄, σ. 405. Πρβλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 8-9· Ι. Μουτζούρης, «Καλλίνικος», σσ. 250-251· Φ. Βαφειδής, *ό.π.*, σ. 263· Κ. Δελικάνης, *ό.π.*, τ. 3, σ. 263.

για την ανάδειξή του. Η Ιερά Πατριαρχική Σύνοδος συνήλθε αυθημερόν παρουσία του Καλλινίκου και εξέλεξε, μετά από πρότασή του, τον μητροπολίτη Κυζίκου Ιάκωβο (1861-1865)²⁷.

Στα τέλη του ίδιου έτους ο Καλλίνικος επισκέφθηκε την ιδιαίτερη πατρίδα του Σκοτίνα²⁸ και τη Μονή της Ολυμπιώτισσης. Τότε με δικά του έξοδα ανακαινίσθηκε εκ βάθρων ο παλαιός ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Σκοτίνα²⁹, ο οποίος ολοκληρώθηκε το επόμενο έτος. Ο ναός αυτός διατηρείται σήμερα σε σχετικά καλή κατάσταση³⁰ (εικ. 2).

Ο Καλλίνικος κατά την παραμονή του στη Σκοτίνα ενδιαφέρθηκε επίσης για την οικονομική ενίσχυση του σχολείου της³¹, το οποίο είχε ανεγερθεί πα-

27. Βλ. το υπόμνημα εκλογής: *...Διά ταῦτα γοῦν καὶ ἤδη τοῦ ἀγνωστάτου Πατριαρχικοῦ καὶ Ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης τῆς Αἰγύπτου ἀπροστατεῦτου διαμειναντος ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῷ πατριαρχικῶς προϋπαμένου κυρίου Καλλινίκου διὰ τὰ ἀπὸ τινος καιροῦ ἐνσκήψαντα τῆς ὑγείας τῆς αὐτοῦ Μακαριότητος σωματικὰ πάθη δυσθεράπευτα μὲν καταστάτα ἐν τῷ κλίματι ἐκείνῳ ... πρότασιν ποιησαμένου παραιτηθῆναι οἰκειοθελῶς ... καὶ διὰ τῆς ἀρτίως ἐπιδοθείσης ἀβιάστου ἐνυπογράφου τε καὶ ἐνοφραγίστου παραιτήσεως αὐτοῦ ... ἐκλέξασθαι εἰς διαδοχὴν ... τὸν ἀξίως καὶ θεοφιλῶς αὐτοῦ προτασσόμενον, ἡμεῖς οἱ ἐνδημιούντες ἀρχιερεῖς ... πρώτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανιερώτατον καὶ θεοπροβλῆτον Μητροπολίτην καὶ σεβάσμιον γέροντα ἅγιον Κυζίκου κύριον Ἰάκωβον... Σημειωτέον ὅτι τοῦ υπόμνημα εκλογῆς υπογράφει καὶ ὁ «Πατριαρχῆς πρῶτον Ἀλεξανδρείας Καλλίνικος». Κ.Π.Υ., τ. ΚΒ', σ. 405. Πβλβ. Μ. Χαμιδοπούλου, ὁ.π., σ. 482· Κ. Δελικάνης, ὁ.π., σσ. 144-145· Φ. Βαφεΐδης, ὁ.π., σ. 263.*

28. Δεν γνωρίζουμε τα κίνητρα που οδήγησαν τον Καλλίνικο να ταξιδέψει στην ιδιαίτερή του πατρίδα, ύστερα από πολλά έτη. Υποθέτουμε πάντως την επιθυμία του να ιδεί για τελευταία φορά τους συγγενείς και τους συγχωριανούς του, πριν από την οριστική εγκατάστασή του στη Μυτιλήνη. Ίσως ακόμη ήθελε να εξετάσει κατά πόσο το κλίμα του Ολύμπου τον επέτρεπε τη διαμονή του εκεί. Στην περίπτωση αυτή θα διεπίστωσε ότι το ψυχρό και υγρό κλίμα του χωριού του δεν ήταν κατάλληλο για την υγεία του.

29. Στην εξωτερική πλευρά του ναού, στο δυτικό τμήμα, υπάρχει η χρονολογία κτίσεως του, 1862. Στο εσωτερικό του, στο υπερώο του γυναικωνίτη, υπάρχει η τοιχογραφία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ενώ αριστερά και δεξιά της υπάρχει η παρακάτω κτηροική επιγραφή: **ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. ΑΝΕΓΕΡΘΗΣ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ. ΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ 1862 (Εικ. 3).**

30. Σήμερα η περιοχή, στην οποία βρίσκεται ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, είναι εγκαταλελειμμένη και ονομάζεται Άνω Σκοτίνα. Οι κάτοικοι του χωριού την εγκατέλειψαν και εγκαταστάθηκαν στους πρόποδες του Ολύμπου, στη σημερινή Σκοτίνα. Παρ' όλα αυτά έχουν τον ναό αυτό ως θρησκευτικό κέντρο. Η πανήγυρη του χωριού δεν τελείται την ημέρα του αγίου Γεωργίου (στον οποίο τιμάται ο σημερινός ενοριακός ναός) αλλά την ημέρα της Παναγίας. Το Δεκαπενταύγουστο συγκεντρώνονται οι κάτοικοι της Σκοτίνας και των γύρω κοινοτήτων στον ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου για να τιμήσουν τη μνήμη της. Τα τελευταία χρόνια το δάπεδο και ο τρούλος του ναού έχουν υψοστεί κάποιες ρογμές λόγω της καθίζησης του εδάφους και ο ναός χρῆζει επισκευών.

31. Σήμερα στον ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, από τα εκκλησιαστικά οκενή και άμφια που δώρισε ο Καλλίνικος στον ναό, σώζονται ένα μικροδοχείο, στο οποίο διακρίνουμε τη χρονολογία ΑΛΙΞΑΝΠΙ 1776 και ένα χρυσοκέντητο επιγονάτιο σε πορφυρό ύφασμα, που στο κέντρο του έχει το λεοντάρι, σύμβολο του θρόνου του αποστόλου Μάρκου.

31. Ο Καλλίνικος —εφηρηχάζων πλέον στη Μυτιλήνη— δεν έπαψε να ενδιαφέρεται για

λαιότερα (1856) με δικά του έξοδα, όταν ήταν μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, δωρίζοντας το ποσό των 300 οθωμανικών λιρών. Από τους τόκους των χρημάτων αυτών θα μισθοδοτούνταν οι διδάσκαλοι και θα καλύπτονταν τα λοιπά λειτουργικά έξοδά του. Για μεγαλύτερη ασφάλεια παρέδωσε το ποσό στη Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω³². Υπήρχαν όμως και δύο άλλοι λόγοι που τον οδήγησαν στην ενέργειά του αυτή: αφενός μεν η μονή γειτνιάζε με τη Σκοτίνα, αφετέρου ο ίδιος διατηρούσε στενές σχέσεις με τη μονή από την εποχή που ήταν ακόμη μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα κατά την περίοδο 1853-1858, με πατριαρχικές εντολές επέβλεπε τη γενική πορεία της μονής, επέβαλε την τάξη, όταν αυτή διαταρασσόταν και επενέβαινε, δίδοντας λύσεις στις δημιουργούμενες διενέξεις. Διετέλεσε, μάλιστα, και επόπτης της μονής, όταν συντάχθη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο ο νέος κανονισμός της (8-12-1885)³³.

Για διάφορους όμως λόγους (οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η μονή, κ.ά.) δόθηκε στο σχολείο της Σκοτίας μόνο ένα μικρό μέρος του. Και αυτό, παρά τις συνεχείς εκκλήσεις του Καλλινίκου προς τους αδελφούς της Μονής του Αγίου Διονυσίου και τις αναφορές του προς το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Ο λόγος αυτός δημιουργούσε στο σχολείο της γενέτειράς του συχνά οικονομικά προβλήματα.

την ιδιαίτερη του πατρίδα και το σχολείο της. Έστειλε επιστολές στον ηγούμενο της Μονής του Αγίου Διονυσίου και στον επίσκοπο Πλαταμώνα Ιερεμία Β' (1859-1870), στις οποίες διαμαρτυρόταν για τη μη καταβολή των χρημάτων στο σχολείο της γενέτειράς του. Αποτέλεσμα των ενεργειών του αυτών ήταν να δοθεί στο σχολείο ένα μικρό μέρος του οφειλομένου ποσού. Επειδή όμως η μονή συνέχιζε να μην καταβάλλει το υπόλοιπο ποσόν, ο Καλλίνικος διαμαρτυρήθηκε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, χωρίς αποτέλεσμα. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 32-33.

Όσον αφορά στο σχολείο της Σκοτίας, συνέχισε να λειτουργεί έως τα μέσα της δεκαετίας του '60, παρ' ότι οι κάτοικοι της κοινότητας εγκατέλειψαν το χωριό νωρίτερα, για να εγκατασταθούν στους πρόποδες του Ολύμπου. Όλο αυτό το χρονικό διάστημα οι διδάσκαλοι και οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να πηγαίνουν στο σχολείο, οι περισσότεροι με τα πόδια, διανύοντας καθημερινά μεγάλη απόσταση. Το σχολείο διτηρείτο σε καλή κατάσταση ως το 1984-85. Δυστυχώς σήμερα έχει καταστραφεί σχεδόν ολοκληρωτικά (εικ. 4).

32. Η Μονή του Αγίου Διονυσίου βρίσκεται σε δυσπρόσιτη και απόμακρη περιοχή του Ολύμπου. Ιδρύθηκε από τον άγιο Διονύσιο στα μέσα του 15ου αιώνα, ενώ το 1943 καταστράφηκε ολοσχερώς από τους Γερμανούς, γιατί, όπως υποστήριζαν, οι αδελφοί της μονής ενίσχυναν τους Έλληνες αντιστασιακούς. Σύντομα όμως ιδρύθηκε νέα μεγαλοπρεπής μονή σε μετόχι της, στην περιοχή του Λιτοχώρου. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετά έργα αποκατάστασης της παλαιάς μονής. Για τη Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω και για τον ιδρυτή της βλ. Μητροπολίτης Κίτρους Βαρθάβας, *Άκολουθία τοῦ ἁγίου θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου τοῦ νέου ἀσκητοῦ τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ*, Κατερίνη 1973· του ίδιου, «Διονύσιος ὁ ἐν Ὀλύμπῳ», *Θ.Η.Ε.*, τ. 5, σσ. 11-13· του ίδιου, «Μονὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ», στο «Κίτρους μητρόπολις», *Θ.Η.Ε.*, τ. 7, σσ. 603-604· Α. Γαβρίνας, *Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ ἐν Ὀλύμπῳ*, Θεσσαλονίκη 1981, όπου η παλαιότερη βιβλιογραφία.

33. Βλ. Μ. Πρωτοσύγγελος Αθηνάγορας, «Ἡ ἐν Ὀλύμπῳ Ἱερά Σταυροπηγιακὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου», *Γ.Π.* 4 (1920) 22, 23.

Μετά τη γενέτειρά του ο Καλλίνικος κατευθύνθηκε στη Μονή της Ολυμπιωτίσσης στην Ελασσόνα³⁴, όπου του επιφυλάχθηκε θερμή υποδοχή. Στη μονή παρέμεινε έως τη 14η Σεπτεμβρίου του 1861. Στη συνέχεια αναχώρησε για τη Μυτιλήνη, όπου παρέμεινε εφησυχάζων επί είκοσι επτά και πλέον έτη, δηλαδή ως τον θάνατό του (1889).

Κατά το διάστημα αυτό φρόντισε για την αριότερη οργάνωση και λειτουργία των εκπαιδευτηρίων της νήσου³⁵, ενδιαφέρθηκε για την ίδρυση ναών (ολοκληρώθηκε ο ναός του αγίου Θεράποντος), καθώς και για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του κλήρου. Διεδραμάτισε επίσης σημαντικό ρόλο στη θρησκευτική και κοινωνική ζωή της Μυτιλήνης και επέλυσε πολλά τοπικά προβλήματα που παρουσιάστηκαν, συνεργαζόμενος άφοβα με τον κλήρο και τους κατοίκους της νήσου. Αναφέρουμε μερικά παραδείγματα δράσης του: το 1866 σημειώθηκε διαμάχη μεταξύ του μητροπολίτη Μηθύμνης Αγαθαγγέλου (1853-1873) και των προκρίτων της κοινότητας Καλλονής με τη Μονή Λειμώνος³⁶. Οι πρόκριτοι και ο μητροπολίτης κατηγορήσαν τους αδελφούς της μονής ότι δεν ενίσχυσαν, ως όφειλαν, τα σχολεία της κοινότητας και ότι γίνεται

34. Αναφορά στην επίσκεψη του Καλλίνικου στην Ολυμπιώτισσα κάνει ο έξαρχος της μονής μητροπολίτης Κοζάνης Κωνσταντίνος το 1901 βασιζόμενος σε κώδικα της μονής: *...είς τό 1861 Σεπτεμβρίου 1 ήλθεν ό Πατριάρχης κύριος κύριος Καλλίνικος Άλεξανδροείας και άνεχώρησεν εις τάς 14 τοῦ μηνός...* Βλ. Ε. Σκουβαράς, *ό.π.*, σ. 176. Λεπτομέρειες για την επίσκεψη του Καλλίνικου στη Μονή της Ολυμπιωτίσσης βλ. *ό.π.*, σσ. 27-28, 86, 166-168, 199. Αξίζει να σημειωθεί το επιστημονικό ενδιαφέρον του πατριάρχη Καλλίνικου, ο οποίος προσπάθησε, ανεπιτυχώς όμως, να αναγνώσει την επιγραφή κτίσεως της Μονής Ολυμπιωτίσσης. Βλ. *ό.π.*, σσ. 27-28. Ο ίδιος ερευνώντας τα αρχεία της μονής διέσωσε και άλλες χρήσιμες πληροφορίες για την ιστορία της, βλ. *ό.π.*, σ. 86.

35. Ο Καλλίνικος θεωρούσε τα σχολεία απαραίτητα για τη μόρφωση του Γένους και τη διατήρηση της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού. Για τον λόγο αυτό ένα μεγάλο μέρος των προσωπικών του εισοδημάτων του διέθετε υπέρ των σχολείων της Μυτιλήνης. Η εφορία των σχολείων και του νοσοκομείου της Μυτιλήνης αναγνωρίζοντας την προσφορά του αυτή τον ανεκήρυξε το 1863, τιμής ένεκεν, αρχιέφορο των σχολείων και του νοσοκομείου. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 16-18. Πβλ. Ιακ. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 89-90. Ι. Μουτζούρης, «Καλλίνικος», σ. 251.

36. Η ένταση μεταξύ των προκρίτων και της μονής ήταν τόσο μεγάλη, ώστε οι πρώτοι κατήγγειλαν τους μοναχούς στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ο πατριάρχης Σωφρόνιος (1863-1866) και η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Θρόνου παρακάλεσαν, δια συνοδικού γράμματος, τον Καλλίνικο να ερευνήσει το θέμα και να δώσει την πρόταση λύση, λαμβάνοντας όλα τα μέτρα που αυτός θα θεωρούσε αναγκαία. Ο Καλλίνικος δέχθηκε την πρόταση και, για να έχει καλύτερη αντίληψη των πραγμάτων, εγκαταστάθηκε για δεκαπέντε ημέρες στη μονή Λειμώνος, εξετάζοντας επί τόπου το πρόβλημα και ακούγοντας τις κατηγορίες και τα παράπονα των δύο πλευρών. Τα θετικά αποτελέσματα των προσπαθειών του αναφέρονται σε επιστολή που απηύθυνε στο Πατριαρχείο την 5η Αυγούστου του 1866. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 19-22. Ιακ. Κλεομβρότου, *Τό εύρεθόν αρχείον του Πατριάρχου Άλεξανδροείας Καλλίνικου*, Μυτιλήνη 1938, σ. 11. Ι. Μουτζούρης, «Τα Λειμωνιακά», σσ. 127-129. Το πρόβλημα πάντως απασχόλησε και αργότερα τη μονή και τους κατοίκους της Καλλονής, είναι δε γνωστό με το όνομα «Λειμωνιακά». Βλ. το ομώνυμο άρθρο του Ι. Μουτζούρη, *ό.π.*, σσ. 125-185.

Εικ. 2. Ο ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου Άνω Σκοτίνας.

Εικ. 3. Ιερός ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου. Κτητορική επιγραφή.

κακή διαχείριση των οικονομικών πόρων της μονής. Ο Καλλίνικος κατόρθωσε, με το πνεύμα διπλωματίας και τη σοφία που τον χαρακτήριζαν, να δώσει λύση στο πρόβλημα ικανοποιώντας και τις δύο πλευρές. Κατάφερε και τα σχολεία της κοινότητας να λάβουν οικονομική ενίσχυση 3.000 γροσίων και να σταματήσουν οι ποικίλες παρεμβάσεις των κατοίκων της Καλλονής στα εσωτερικά της μονής. Στη συνέχεια το ενδιαφέρον του στράφηκε στην αναδιοργάνωση του κοινοβιακού βίου της μονής Λειμώνος. Συνέταξε νέο εσωτερικό κανονισμό, ανανέωσε παλαιές διατάξεις που είχαν περιπέσει σε αχρησία και υποχρέωσε τους μοναχούς να υπογράψουν έγγραφο με τη δέσμευση ότι θα τηρούν τους κανονισμούς.

Το επόμενο έτος (1867) μεγάλος σεισμός έπληξε τη Μυτιλήνη. Σκοτώθηκαν δεκάδες άτομα και προξενήθηκαν ανυπολόγιστες υλικές ζημιές. Ισοπεδώθηκαν ολοσχερώς ή υπέστησαν σημαντικές καταστροφές ο μητροπολιτικός ναός, ενοριακοί ναοί, σχολεία, δεκάδες οικίες, νοσοκομεία, κ.ά. Ο Καλλίνικος, σε συνεργασία με τους μητροπολίτες Μηθύμης και Μυτιλήνης και με τις τοπικές Δημογεροντίες, ανέλαβε αγώνα για την ανοικοδόμηση της νήσου³⁷ και με πρωτοβουλία του διενεργήθηκαν έργα. Ζήτησε επίσης τη βοήθεια του Πατριαρχείου και άλλων χριστιανικών επαρχιών (Σμύρνης, Μοσχονήσιων, Κυθώνων, κ.ά.). Σημαντική οικονομική βοήθεια απέστειλαν οι Ορθόδοξοι της διασποράς —κυρίως της Ρωσίας— οι οποίοι και ανταποκριθήκαν σε σχετικό αίτημα του Καλλινίκου και των Λεσβίων. Χάρη στις προσπάθειες και στον αγώνα του Καλλινίκου το νησί σύντομα συνήλθε από τις συνέπειες του σεισμού. Τον ίδιο χρόνο επέδειξε δεκατέσσερα έτη αργότερα (1881), όταν νέος καταστροφικός σεισμός έπληξε αυτή τη φορά τη Χίο³⁸.

Ο Καλλίνικος το 1870 κατόρθωσε να εκπληρώσει παλαιά επιθυμία του επισκεπτόμενος³⁹ τους Αγίους Τόπους. Από καιρό ήθελε να πραγματοποιήσει το ταξίδι αυτό, αλλά δεν του το επέτρεπαν οι σχέσεις του με τον πατριάρχη Ιεροσολύμων Κύριλλο Β΄, που είχαν ψυχρανθεί το 1859 λόγω της θέσεως που είχε λάβει στο θέμα της εκλογής του αρχιεπισκόπου Σινά. Μετά την αποκατάσταση των σχέσεων των δύο ανδρών ο Καλλίνικος πραγματοποίησε το ταξίδι αυτό. Η φιλοξενία και η υποδοχή που του επιφυλάχθηκαν υπήρξαν μεγαλειώδεις.

Κατά το 1872 προέκυψε νέο πρόβλημα στο νησί μετά την ενέργεια του Πατριαρχείου να μεταθέσει την έδρα της Μητροπόλεως Μηθύμης από την

37. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, «Καλλίνικος», σσ. 23-27. Ι. Μουτζούρης, «Τα Λειμωνιάκα», σ. 129.

38. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 27-28. Για τον μεγάλο σεισμό που έπληξε τη Χίο βλ. το *Λεύκομα των ερειπίων της Χίου, συνεπεία των σεισμών της 22/3 Απριλίου 1881*. Φωτογραφίες αδελφών Καστάνια, Αθήναι - Γεννάδειος βιβλιοθήκη 1983.

39. Στα Ιεροσόλυμα έφθασε τη 15η Μαρτίου. Βλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 29-32.

Εικ. 4. Δημοτικό σχολείο Άνω Σκοτίας (φωτ. 1983).

Καλλονή στον Μόλυβο⁴⁰.

Στα σχέδια αυτά αντέδρασαν, όπως ήταν φυσικό, οι κάτοικοι της Καλλονής. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, μη δυνάμενο να εξεύρει οριστική λύση, απευθύνθηκε στον Καλλίνικο. Η συνοδική επιστολή ανέφερε ότι σκοπός του Πατριαρχείου δεν ήταν η μεταφορά της έδρας της Μητροπόλεως Μηθύμνης από την Καλλονή στον Μόλυβο, αλλά η διαμονή του μητροπολίτη για ορισμένο χρονικό διάστημα του έτους και στην κοινότητα αυτή. Δεν γνωρίζουμε με ακρίβεια τη λύση που έδωσε ο Καλλίνικος στο θέμα που προέκυψε, γιατί δεν σώζεται η απαντητική επιστολή του προς τον πατριάρχη Άνθιμο ΣΤ' (1845-1848 και 1853-1855 και 1871-1873). Είμαστε όμως βέβαιοι ότι η λύση που πρότεινε, ειρήνευσε την επαρχία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει σε επιστολή του ο οικουμενικός Πατριάρχης. Δυστυχώς δεν δόθηκε οριστική λύση, αφού και αργότερα το θέμα απασχόλησε⁴¹ και πάλι την επαρχία Μηθύμνης και το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

Εργαζόμενος υπέρ των χριστιανών και αγαπώμενος από όλους (ακόμη και από τους μουσουλμάνους) ο Καλλίνικος απεβίωσε⁴², πλήρης ημερών, τα

40. Τα γεγονότα περιγράφονται από τον Ιάκ. Κλεομβρότου, *Τὸ εὐρεθὲν ἀρχαῖον*, σ. 16. Πρβλ. Ε. Κλεομβρότου, *ὁ.π.*, σσ. 22-23· Ι. Μουτζούρης, «Η μητρόπολη Μηθύμνης», ΚΑ. 19 (1987) 173-174.

41. Για τη διαμάχη των κατοίκων της Καλλονής και του Μολύβου σχετικά με την έδρα της Μητροπόλεως Μηθύμνης βλ. Ι. Μουτζούρης, *ὁ.π.*, σσ. 169-175.

42. Ο θάνατος του Καλλινίκου λύπησε βαθύτατα όλη τη Μυτιλήνη. Στο νησί κηρύχθηκε γενικό πένθος. Όλοι οι ορθόδοξοι κάτοικοι, καθώς και πολλοί μουσουλμάνοι, παρήλασαν εμπρός

μεσάνυχτα της 12ης προς 13η Ιουλίου του 1889 σε ηλικία ογδόντα εννέα ετών. Ο θάνατός του λύπησε όλη τη Μυτιλήνη, την ιδιαίτερή του πατριδα Σκοτίνα, τους μοναχούς της Ολυμπιωτίσσης στην Ελασσόνα και όσους από το κλίμα της Αλεξανδρείας τον ε γνώριζαν.

Στη νεκρώσιμη ακολουθία⁴³, κατά την οποία χοροστάτησαν οι μητροπολίτες Μυτιλήνης Κωνσταντίνος (1876-1893), Μηθύμνης Νικηφόρος (1881-1896) και ο επίσκοπος Μοσχονησίων Ιάκωβος (1882-1897), παρευρέθησαν οι τοπικές αρχές (προξενικές, στρατιωτικές, πολιτικές) και σύσσωμος ο λαός της Μυτιλήνης. Τον επικήδειο λόγο εξεφώνησε ο μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντίνος.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι και οι Τούρκοι τον είχαν σε τόσο μεγάλη εκτίμηση, ώστε ο σουλτάνος Αμπτούλ Χαμίτ Β΄ (1876-1909) διέταξε να τελεσθεί η κηδεία του δημοσία δαπάνη⁴⁴, γεγονός σπάνιο για χριστιανό ορθόδοξο. Η σορός του Πατριάρχη τάφηκε⁴⁵ στον χώρο πίσω από το ιερό βήμα του μητροπολιτικού ναού. Στη διαθήκη του⁴⁶, που παρέδωσε προ του θανάτου του στον μητροπολίτη Μυτιλήνης Κωνσταντίνο, διένειμε την περιουσία του ως εξής: αφιέρωσε 100 οθωμανικές λίρες στο νοσοκομείο της Μυτιλήνης, έδωσε χρήματα στους δύο ανηψιούς του, στον Οικουμενικό Θρόνο αφιέρωσε πλήρη αρχιερατική στολή⁴⁷, στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας αρχιερατικά άμφια και μία πατερίτσα, στη Μονή της Ολυμπιωτίσσης ασημένια πατερίτσα, ασημένια λεκάνη με το μύρικο και δικηροτήκρια, τα οποία ήδη από το 1901 είχαν κλαπεί. Κλάπηκε επίσης και η ασημένια λεκάνη που αφιέρωσε στη μονή το 1856 ως μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Στη μονή είχε δωρίσει παλαιότερα αρχιερα-

---

από το σκήνωμά του, για να ασπασθούν τη δεξιά του για τελευταία φορά. Τα σχολεία, των οποίων ο Πατριάρχης υπήρξε μεγάλος ευεργέτης, δέκονταν τα μαθησιά τους για τρεις ημέρες. Βλ. «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Ε.Α. 13 (1888-1889) 297-298. Πρβλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 35-36· Ι. Μουτζούρης, «Καλλίνικος», σ. 251.

43. Για την τέλεση της νεκρώσιμης ακολουθίας βλ. «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Ε.Α. 13 (1888-1889) 298. Πρβλ. Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 35-36.

44. Η τιμή που του έκαμε, μετά θάνατον, η οθωμανική κυβέρνηση να τελέσει την κηδεία του δημοσία δαπάνη, πρέπει να είναι συνέπεια της αγάπης και του ενδιαφέροντος του Καλλίνικου προς τους μουσουλμάνους μετά την πυρκαϊά της Μυτιλήνης (1851) και τους σεισμούς που έπληξαν τη Μυτιλήνη (1867) και τη Χίο (1881). Σε όλες τις περιπτώσεις ενδιαφέρθηκε για την αποκατάσταση και βοήθεια όλων των κατοίκων ανεξαιρέτως θρησκευόμενος. Την ίδια τακτική ακολούθησε και ως μητροπολίτης Θεσσαλονίκης και ως πατριάρχης Αλεξανδρείας. Γι' αυτό οι μουσουλμάνοι τον σέβονταν και τον ετιμούσαν.

45. Σήμερα τα οστά του πατριάρχη φυλάσσονται στο οστεοφυλάκιο του μητροπολιτικού ναού Μυτιλήνης.

46. Τη διαθήκη δημοσίευσε ο Ε. Κλεομβρότου, *ό.π.*, σσ. 36-38, 39.

47. Στο ετήσιο μνημόσυνο του Καλλίνικου, που τελέστηκε με κάθε μεγαλοπρέπεια στην Κωνσταντινούπολη, ο οικουμενικός Πατριάρχης φορούσε τον βαρυντίμτον *αρχιερατικόν άσκον*, *έν Βιέννη πρό τριακονταετίας κεντηθέντα και παριστώντα τήν ρίζαν του Ίεσσαί*, που άφησε στον οικουμενικό θρόνο με τη διαθήκη του ο Καλλίνικος. Δώρισε ακόμη στιχάριο, μεγάλο ωμοφόριο, επιμάνικα και επιγονάτιο. Βλ. «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Ε.Α. (1890) 83.

τική στολή⁴⁸. Τα υπόλοιπα αρχιερατικά άμφια που είχε τα παραχώρησε στους αδελφούς των μονών Πιθαρίου και Υψηλού της Μυτιλήνης. Η δεύτερη είχε την ευλογία να λάβει το ωμοφόριο του απαγχονισθέντος εθνομάρτυρος πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄ (1797-1798 και 1806-1808 και 1818-1821). Το ωμοφόριο δώρισε στον Καλλίνικο ο πνευματικός του πατέρας, μητροπολίτης Σεργίων και μετέπειτα Μυτιλήνης, Πορφύριος. Στον μητροπολίτη Μυτιλήνης Κωνστάντιο άφησε Ευαγγέλιο διακοσμημένο με ασήμι. Χρηματικό ποσό έδωσε και στους επτά ναούς της πόλεως, καθώς και στους εφημερίους τους. Η μνήμη του ακόμη και σήμερα τιμάται ιδιαίτερος στη Μυτιλήνη και στην ιδιαίτερή του πατρίδα Σκοτία.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ

---

48. Για την ασμένια λεκάνη βλέπε την αναφορά του μητροπολίτη Κοζάνης Κωνσταντίου, στον Ε. Σκουβαρά, *ό.π.*, σ. 178. Για την αρχιερατική στολή βλ. Θ. Βινίκιος, *Πανθεσσαλικόν Λεύκιμα*, Βόλος 1927, σ. 171. Πρβλ. Ε. Σκουβαράς, *ό.π.*, σ. 55. Στη μονή, όπως μας πληροφορεί ο μητροπολίτης Κοζάνης (βλ. Ε. Σκουβαράς, *ό.π.*, σ. 180), υπήρχε ελαιογραφία του Καλλίνικου.

SUMMARY

Vassilios Koukoussas, *Kallinikos, Patriarch of Alexandria (1800-1889)*.

One of the major ecclesiastical figures of the nineteenth century, Kallinikos was born at Skotina in Pieria in 1800. While still a young man, he became a monk in Olymbiotissa Monastery at Elassona. He received his early education at the splendid Tsaritsani school from some noted teachers of the time. He then became senior archimandrite in the Metropolitanate of Serres and Mytilene, where he was very active in the ecclesiastical social, and educational spheres. Ten years later, he was promoted to the apostolic throne of the Metropolitanate of Thessaloniki, where he was so well loved by his flock that he refused, in 1858, to ascend the throne of St Mark in Alexandria, relenting only after repeated pressure from the Church. In Alexandria and in Constantinople, where he later settled for reasons of health, he gave his all for the rights of Orthodoxy and his Patriarchate. He played an active role in all the major national and ecclesiastical affairs that arose during his tenure. He was a member of the national assembly that drew up the National Regulations, a member of the council that condemned the first phase of the Bulgarian Schism, and, together with Oecumenical Patriarch Cyril II (1845-72), resolved the problem of the election of an archbishop to the Archbishopric of Sinai. He warmly defended his patriarchate's possessions in Wallachia and Moldavia against the predatory intentions of the local princes, and also resolved the problems that arose in Olymbiotissa Monastery. In 1860, he made an unsuccessful bid for election as Oecumenical Patriarch, and the following year resigned from his position as Patriarch of Alexandria for reasons of health. He sought refuge on Mytilene and remained there until his death in 1889. During this time, he took a special interest in his birthplace, Skotina, where, at his own expense, he built a magnificent church dedicated to the Theotokos and a school, depositing a considerable sum of money at the Monastery of St Dionysos at Litohoro to pay the salaries of the teachers. The Oecumenical Patriarchate continued to assign him missions of an ecclesiastical nature on Mytilene, and he performed them successfully. It was thanks to Kallinikos's efforts that the islands of Mytilene and Chios were able to recover quite rapidly from the effects of the severe earthquakes that shook them. The schools of Mytilene flourished and brought forth some noted luminaries. Happy in the love and respect of the islanders, Kallinikos passed away at an advanced age in 1889.